

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De oratore

Cicero, Marcus Tullius

[Nürnberg], 26. März 1497

[...] Omniboni Leonicensi: Oratio de laudibus eloquentiæ foeliciter incipit

[urn:nbn:de:bsz:31-324199](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-324199)

ORATIO DE

CLARISSIMI & eloquentissimi Rbetoris Omniboni Leonicensi: Oratio de laudibus eloquentiae
solliciter incipit.

VANTVM admirationis habeat eloquentia Vicentini ciues: vel ex hoc intelligi potest: quod ita diues: ita copiosa est: ut quoties de virtutibus eius dicendum fuerit: tam & si res difficillima sit: nunquam tamen sibi ipsa deficiat. Hoc proximo: hoc tercio regimus anno hoc idem beneuolentiae deo in presentiarum agemus. Nam ne ignari litis hoc processimus ut eloquentiam laudemus: laudatam diligamus. dilectam consequi studeamus. Igitur considerati mihi de laudibus eloquentiae: duae solent ipsius laudanda rationes occurrere: quarum una de meritis eius ducitur: altera de sua ipsius natura sumitur. Et nunc quidem prioris modo: & eam ipsam quam breuissime fieri poterit expediam: quae id vix fieri posse arbitror. Quis enim rem tantam paucis absoluet: quam bene de rebus humanis merita fuerit: Quae sola consistit quicquid in rerum natura: totoque mundo laudabile versat: quippe cuius adminiculis omnia nituntur: fouentur: illustrantur. Habet igitur laudis & gloriae plusquam ab illo fingi aut excogitari potest quod res omnes sustentat: quod in lucem deducit: quod in tenebris eas iacere non patitur. Nam si eloquentiam tollas: nihil tam excellens quod non aliquando deficiat tam magnificum quod non funditus peat: tam spectandum quod non interea sordescat: tam egregium quod non sensim intereat tam perclarum quod non continuo aboleat. Ergo nulla praesertim mentio fiet: nulla macedonum: Tetrica sparte. & ingeniose silerent abe naz: Et ne singula praesentia: regna: vel oppida: quae rerum potita sunt vrbis Rome: hoc est principis terrarum populi monumenta non essent. Quin etiam tot regum tot principum: & impatorum: noia cum suis populis & vrbibus temporis deleteret antiquitas. Nec Alexander: nec darius: vel xerxes noiaerent. Boni praeterea: iusti aristidis: & Agesilaus regis inuicti memoria comitesceret: Periclis:Themistoclis: Niciae: Cononis: Alcibiadis fama in obscuro esset. Et nostrorum baud secus. Nemo Camillos: nemo fabricios: nemo decios illustres aias: nemo scipiones: radios noceret: & quos infinitum esset enumerare. Sed illi quos bello fuerunt ac pace fortissimi viri: omnes tamen perpetuo silentio: & oblivione vetustas inuolueret. Quod artes (quas mechanicas vocant) quae tulum suis quae artificibus profuerunt: Nihil praedixit iuppiter olympius: siue minerva: nihil appellavit venus: nihil spirantia prope signa: viuisque vultus polydeto: nihil pictura lysippo: nihil coelatura Mentori: siue parasio & Alcidaemati nihil architectura fabro illi Epeo ad immortalitatem nois & famae contulisset etiam si fabrilis eius infra: quibus lignum equum adificauit vbiq; fama celebratum viscerent: ut Aristo. scribit in templo statuae palladis (id ei cognomen est) multis postea saeculis reposita sub eam italiae partem quam baud peul a Metaponto gargaria dicit. Nam vitruuium qui iunior est architectum ab interitu vendicant non ars quam & ipse praestabat sed liber quem de arte conscripsit minime contemnendum. Nec vero tanta fuerit adificiorum magnificentia quae diuturnitate temporis labefacta riri non possit. Turritae vrbes: immania templa deum & celsa pyramidum fastigia suis molibus obruta iacent. Nec minus superbum illud mauscolum quod ad id condendum accessit fuerint e toto orbe terrarum praesentissimi aetatis illius artifices: nisi ad consecrandum etiam conuenissent vndique ingenio: & lingua praedari poetae & oratores quos inter Teopompum soeratis discipulum magistro ipso concertate: palmam obtinuisse commemorat ut suis elegis poeta non ignobilis tam vere quam eleganter cecinerit: Nam neque Pyramidum sumptus ad sidera ducti: Nec iouis idaei coelum imitata domus nec manseoli diues fortuna sepulcri: Mortis ab extrema conditio vacat. Aut illius flama aut imber subducat honores. Annorumue situs pondere victa ruent. At non ingenti quaesitu nomen ab aeo. Excidet ingenii statum vigetque decus. Sed quid reliqua commemoro: bona etiam corporis quae diuturna esse non possunt (nam vel morbo extinguuntur: vel aetate deflorescunt) diuina poetarum carmina posteritati commendant. Et de fortitudine minus mirum: quod cois est tam animi quam corporis virtus. Velocitas & dignitas formae. Vatum beneficium manet incorruptum. nam & camilla nobilior est pnicibus ignea plantis. Et pelides ite ille magna quam uis grecorum fortissimus esset: Pedocys tamen legitur sapiens & ut non tam ut corporis videat quam pedum celeritate memorabilis. nam & belena decora facie prope notior est quam Ioue praesente qua Troes apud Homerum non indignum putant tam longo bello certare cum grecis id solum quod pulchritudinis diis immortalibus proxime accedebat. Quae a se depicta etiam his ipsis Homeri carminibus laudauit

Pbidias quoque in olympio Ioue fingendo interrogatus de quo exemplo diuinam mutaret effigiem dicit: *Archieptum se Iouis in his Homeri carminibus inuenisse, ubi facile apparet naturam ipsius*

emulos artifices poetae optimo plus multo tribuisse quam sibi nam supcillis & crinibus totum se Iouis multum collegisse ait. Et recte quidem. nam quod ad eorum artem pertinet: nec olympii Iouis honos augustior esset nec diuinae Helena forma celebrior. Illa vero iactura incopabilis quod cum hac dicendi facultate optimi cuiusque tollerent industria: nec res ardua: quae nec periculo fas suscipiet pro prima: pro reipublicae: pro focis & aris nullus oppeteret si non immortalitate virtuti praesertim eloquentia praemitteret. ut proposita laude & gloria labore ocio mortem incolumitate praeserre non dubitaret. Ipsi praesertim sub Stoa Zeno in academia plato in Nymphaeo Arist. in lyceo Carneades siue Chrysippus. & reliqui philosophi in suis quisque gymnasiis torpescerent. Ita rerum causa lateret. Doctissimorum virorum praeserta & instituta non essent. non iura non leges non mores consisterent. Omnia dolo malo sine modo sine ordine res agi videres. Scitu igitur illud Cice. vno oia. Iam vero diuina rerum (ut nos soletis dicere) vis eloquentiae quam perclara est quam quae diuina quam primum efficit ut ea quam ignoramus discere & ea quam scimus alios docere possimus. Hac cohortamur. hac persuademus hac consolamur afflictos hac gestientes comprimimus. hac iracundias cupiditatesque restringimus. Hac nos iuris legum vrbium societate deuinxit. Hac autem humanam vitam hac feram segregauit. Quae cum ita sint res hominum hominesque ipsi quod sunt quod viuunt quod vigent totum hoc eloquentiae debent. Id si ita est non laudem mereat tamen sed multo magis admirationem. Fateor equidem (quis enim eat inficias) ma

gno v'ui mortalibus esse eloquentiā. sine qua nō populi: nō vrbes nō imperia: nō regna stare possent: nō ipm deniq; humanū genus coalesceret & ob eam rem oim biom pconiis celebraudā esse. Verū illud cōtē. do q; tū valcat hīc pfecto aliquid vi sua natura p̄darū atq; p̄cipuū. Quid igit; hoc fuerit: ppe explicabilē sī fons & origo eius inueniri poterit: qbus in vr̄ibus: p quos viros parta: enutrita: educata & adulta fuerit q; varia q; multiplici rōne varia ipsa mutiplexq; tractet. Hāc nobis deinceps q; breuissīme fieri poterit p̄ currenda sunt: vt intelligamus nō esse cur quisq; miret si tam late patet eloquētia: vt oīa suis viribus continēs nullius nō rei decus & columen euaserit. Dicimus igit; eloquentiā diuū genus essū deorū. Nec illud quidē agimus: deū vniuersitatis huius pentē esse iccirco huius etiā de qua nūc loqmur facultatis. Est em̄ rerū oim q; sūt vniuersale principiū. Sed quoddā p̄priū magis & suū ipsius eloquētie querimus. Fatemur oēs qui quidē bñ sentiūt illud platouis: qd sine aliō bonū est sine quo nihil qd p̄bi bonū vocāt: aliū summū aliū vero solū. Hoc in quā deū esse hemo dissentit. Vt igit; vnūq; plus bonitatis habet: ita maxī me diuinitati p̄ximū est. Atq; eloquētiā dudū oñdebat de numero bonorū immo vero ipsam bonorum humanorū longe pstantiorē. Quis igit; dubitet rerū oim optimā diuinitus in boies pfectā esse: ab ipso esse mercurii. prius etiā ab ip̄s diis vsurpatā cuius rei testē faciūt apud grecos Homerū apud nros vir. Pandif interea domus omps olympi Conciliūq; vocat diuū p̄ atq; boim rex. Siderā in se dem: & reliqua. Ipsam vero quidā auctores sunt syraculis primū excepta fuisse: q; ciuitas est Sicilia. Hanc insulā: id qd inter oēs cōstat insignis feriatā tyrannos p̄tulisse. Duos tñ supra quā credi possit immanes: Gelonē Hieronē: qui ad hoc insolentia pgressi sunt vt syraculanis nec b̄scere quidē pmitteret: sed qd sibi cuiq; comodū esset nunc pedibus manibusue: nūc vultu: & oculis significaret: hinc & saltādi vsū p̄mordia cepisse. Nam q; sermo ip̄s interdictus erat exp̄ssam necessitate inueniendi signa qbus res indicaret. Cum igit; supbe adeo & efferate haberēt: liberatori Ioui supplicasse vt amara ista & intolerabili seruitute liberent. Nec in cassum fudisse p̄ces quippe volēte deo p̄ditis oīno tyrānis: libertatē adeptos fuisse Veritos deinde ne in tyrāniē eiusmodi reciderēt summā rerū demādasē nō vni: aut antea sed p̄plo Tum virū quēdā noie Coracē genere syraculanū: q; prudēs esse & eloquēs cū pplm cerneret rē eē mobilē etiā curreti fluuio similē nisi orōnis moderatōe gubernet: vt recta rōne meliora sequi deteriora fugere p̄suasi: nihil temere nihil incōsulte gerāt p̄cessisse in cōtionē. Ibi mollioribus primo verbis & haud multū absonis opinioni multitudinis aures p̄mulsisse vulgi: & p̄tentasse animos eorū: quos vbi patos vidit ad audiendū. exposuisse qd optimū factū censeret. Deinde id qbus p̄baret rōnibus breui subiectis argumentis cōfirmasse partim veris: partim silibus veri. Postremo q; p̄ oēm deinde orōnē tractasset singulis qbusq; comouēdi grā succincte collectis intulisse qd efficere volebat & vnāquāq; orōnis partē suis noibus apellasse. Primas exordii & narrationē. Medias p̄positionē & p̄bationē. Vltimā vero p̄ orationem. Hāc igit; dicēdi rōne Coracē p̄plo facile qd vellet p̄suasisse qui finis est vt plerisq; placet artificii oratoris. Eo factum vt p̄miis p̄positis syraculanū filios ei magno studio traderēt eiusmodi facultate instruēdos. Interea adolescentē quēdā noie Cresiā cupidū & ipm discēde artis ceterū mercede paulisp̄ deterritū quia videlicet soluēdo nō esset ausum tñ bis verbis petere Coracē vt exponeret quāto studio eloquentiā p̄cipe vellet. At em̄ pecuniā sibi nunc quidē non esse vbi vero didicisset duplū mercedis redditurū. Excaptū deinde humaniter a Corace postq; doctus euaserit imprudenter nimis insultasse mḡto. Dic mibi inquit o Corax: Quis est r̄btorice finis. Cum subiecisset p̄suasisse dicēdo. Tunc ille Tibi ergo de mercede litem intēdo q; si p̄suasero nō dandā nō dedi magistrorū optime. quia p̄suasi. Si minus iterū nō dedi q; abs te p̄suadere nō didici. Immo vero cōuertens e cōtrario Corax: si p̄suaseris inquit accipiā discipuloꝝ ingratisime didicisti em̄. Sinaūt accipiā rursus nō em̄ p̄suasisti. Tum qui aderant cōtinuo succedamisse. Malicorū: malum ouū: Nam corax gr̄ce idē sonat quod latine coruus. & Syraculis quidē in hunc modū eloquētiā Corace auctore institutā accepimus. Athenis vero Gorgia Leontino p̄ceptore ac p̄uio: qui cum legatus petitū venerat auxilia p̄dicanti patriā: quā finitimi bello infestabāt. Hic dato cōsilio: incredibile est quanta audiēdi cupiditate pplm affecerit: Is ornatu erat orōnis: ea dicēdi suauitas: & copia. Quo circa iterum ac tercio introductus (ne p̄ em̄ semel tñ orauit) tum vero totas: vbi adeo comouit athenas: vt concursus vndiq; fieret. Diesq; ipsos quibus cōcionaret: festos: cōtiones vero lampadas vocarēt: quia videlicet tanq; fulgur auditorū animos dicēdo p̄stringeret. Hāc deinde faciūdia capti Atheniēses auxilia q; petebat Leontinis miserūt: ipm vero gorgia penes se retinuerūt cui p̄mia publice decreta: vt dicēdi gymnasia iuuetūti apiret. Et statim p̄fecere adolescētē mirūimmodū. Accedebat ad ingeniū: quo gens illa p̄stabat in primis industria: cupiditasq; discēdi. Hinc igit; exorti sunt cū alii p̄multi: tum vero diuinus ille oratorū decē catalogus: Antipbonis: R̄banusii: Lysia: Cepbali: Iocratidis: Isai: Eudocidis: Lycurgi Demonsthenis Aeschinis: Hipperides: Demareti. Quorū adhuc memoria viuūt viuetq; dum studia litarum extabunt. Neq; em̄ obscura est. aut eiulmodi: vt silentio possit inuolui qui tñ dicēdo valuerūt: vt gr̄ciā oēm sui nomis fama cōplerint. Nam de nris qui Rome potissimū floruere tacere satius existimo: q; pauca dicere cū vnus Cic. tñ excellat eloquio vt oēs oim gentiū: & atatum oratores: nullo deslentiēte superarit aut certe adequarit. De quo p̄clare quidē vaticinatus est. Tullius atatis agitabat in agmie turmas. Regia progenies & tullī sanguine ab alto. Indole p̄ quāta iuuenis quantumq; daturus Ausoniae pplis v̄tura in secula ciuem ille sup gangem sup exauditus & indos implebit terras voce & furialia bella fulmine cōpescit lingua: nec deinde relinquet par decus eloqui cuiq; sperare nepotū. Sed & ille tanti viri gloriā mire cōplexus est: qui Romanū: imperiū dixit: nihil ipm sibi habuisse similis. q; Ciceronis ingeniū. O admirandā & vere mu-

mus deorum eloquentia: quae potissimas orbis terrarum ciuitates: & in his ingenia magna splendore suo nobilitat. Nec mirum cuius dici non potest quanta deterritas sit. Est enim versatilis natura: quae miris modis quolibet ipsa tam verti possit: quam vertere. Siquidem antistrophos est nunc probia: quae vsi sunt Pythagoras Socrates: Plato. Nunc politicae: cuius principes fuerunt: Ciceron: atque Themistodes. Nunc dialecticae: cuius auctores fuerunt Demosthenes: Lycurgus: & reliqui oratores. Nunc sophisticae cuius inuictores fuerunt Aristogiton Aegemon. Nunc scomaticae: cuius primum fuerunt: Demades & Aristobolus: quibus omnibus inest latens persuasio quaedam: in aliis alia magis: minusue precepta sine qua nulla earum suum officium potest implere. Quae cum ita sit pro varietate rerum ac personarum: de quibus apud quos agit voce vultu gestu percipere docere: monere: castigare: redarguere: accusare: concitare: impellere: urgere: mulcere: sedare comprimere: assentire cedere delectare. Denique in omnes partes versare licet: ut animos ita & omnino. His ergo rationibus ductus eloquentiam existimo: ut ab initio propositum non modo laudanda esse: quae ita merita sit verum etiam laudabile: quae ita nata fuerit. Quo fit ut probandum sit maxime propositum eorum qui se huiusmodi studiis dederunt: ex quibus sibi patriae suae fructus vberissimos consequantur.

DIXI.

PRAEFATIO EIVSDEM IN MARCI TVLII ORATOREM.

VANTVM Ciceronis orator scriptis omnibus: non dico aliorum: sed ipsius quoque Ciceronis praefat: si scire vultis adolescentes optimi: accipite ipsius de hoc libro iudicium: qui cum ad Lepidum scriberet: Oratorem inquit meum tantopere a te probari vehementer gaudeo: mihi quidem sic persuadere: mei quicquid habuerim iudicium de dicendo in illi libro contulisse: qui si est talis qualis tibi videri scribis: ego quoque aliquid sum. Alter non recuso quin quantum de illo libro: tantum de mei iudicium fama detrahat. Quocirca videtis quantum facundius sit de oratore libro: in quo secum ipse Cicerone quodammodo certavit. Etenim cum aliis opibus ceteros scriptores superaret: hoc certe seipsum vicissim profiteretur. Est igitur omni diligentia perscrutandus liber: ex quo nunc demum potest vis omnis oratoria percipi. Hic enim oratoris qualis esse debeat eximius orator expressit: quod ab illo non minori studio quam arte confectum est. Siquidem vires omnes excitavit ingenii: ut quae animo conceperat: studio didicerat: vultu probauerat: verum dicendi primum nobis ante oculos poneret. Quam dignum igitur quam venustum quam elegantem ab eo frangi putamus: quod cum scriptores omnes longo intervallo reliquerit: In hoc vno tota mente versatus est: ut legentibus summi oratoris vim atque virtutem ostenderet. Vt enim pictor egregius: si quod potissimum pingere velit: ubi artis suae specimen praebet: primum quoddam efficere solet: ita facultatis huius incompabilis auctor: cum statuisset artificum sui periculum facere: id continuo deproposuit opus: quod diuino potius quam humano ingenio elaboratum videri posset. Appelles Veneris formam pictura imitatus est. Phidias Mineruae signum mirabili arte proficit. Multum quidem in suo uterque genere elaboravit. Cui rei id vel maximo fuerit argumento: quod alterius diuinae caput summumque peritus posteritas imperfectum reliquit: quod hoc de industria factum videri potest: ut cum Anadyomenem vocat: maris vides quasi emergentem pubertem extare voluerit: alterius effigiem. Athenienses in ipsius dextro templo: quod in arce amplissimum pulcherrimumque habuerunt: collocandum studiosissime curarunt. Quis tum populi concursus fuit: quam alacritas: ut praestantissimorum artificum praestantissima opera spectarent. Equidem ex vltimis terrarum partibus gentes confluisse crediderim: ut quod fama perciperent: id re ipsa curiosi boies experirent: quod si ea quae dico: & alia huiusmodi signa: tabulaeque pictae: visendi libere: studioque ducebant illi: nullum saepe labore itineris recusantes: quanto studiosius nos expressam oratoris imaginem contempleri debemus: quam non in aere nobis aut marmore Ceres: siue Lissippus ope manibusque primis: sed incorruptis litterarum notis Romani decus eloquii Ciceronis ceciderit: praefertim cum nulla nobis spacia via dimetienda sint. Adest: & praesto est volentibus liber: non quod oculos inani pictura teneat: sed animum vera delectatione permulceat: & cum spectandis imaginibus laudentur artifices: quod viuos vultus colore ducunt: & marmore cognoscenda oratoris virtute quae se nobis hoc libro tota explicat: auctoris quod sui nequaquam perire celebrat laus: ipsius vero lectoris nibilo minor comprobatur utilitas: quod propositum dicendi magnum tanta admiratione persequitur: ut nihil sibi periculis esse videatur: quae vero tantopere admiretur: ad eius imitationem necesse est summa ope nitatur. Nisi forte ingenio simus humili: & abiecto quod nihil magni: nihil egregium sperare audeamus. Neque enim audiendum est hiis quae talia dicuntur a Cicerone: describi oratorem: qualis nemo unquam fuit: & propterea stultum esse in eo elaborare: quod nec illi quidem consequi potuerunt quod omnibus dicendi arte praestiterunt. Hoc nibilo plus valet quam si quis peritiam iubeat a studio suo desistere: propterea quod rerum naturam cognoscere nullo modo possit: aut peritiam peritiam male sanum appellet: quod sapientiam sequatur: quod nulli unquam hominum omnino ex parte processa fuerit. Nam quod poeta elegans dixit: est aliquid perire tenus: si non das ultra praedare sibi: & recte dictum arbitror. Nunc ingenia magna pulcherrimo laboris primio fraudantur. Qui minus igitur laudandus erit: si quis cum dicendi arte percipere cupiat: hunc Cicerone librum crebra lectio pertractet. quam Scipio ille Apfricanus: quod cum imperatorias artes expeteret: Xenophontis libellos nunquam de manibus ponere solebat. Nec nescius erat Scipio Ciceroni illum non ad bystoriae fidem scribi: sed ad iusti imperii effigiem induci. legebat tamen nibilo setius in quo nullum praetermitti videbat diligentius: & moderati imperatoris officium. Et quantum verbis percipere studuerat: tamen re ipsa vir strenuus praestare elaborabat. Eo evenit ut imperatoris artibus non inferior euaderet: quam qui unquam amplissimum fuerunt. Quid igitur peribet: parum nobis industrie fructum: laborisque parum: si tanto studio imitemur Cicerone oratorem: quanta ille diligentia xenophontis imperatoris. Quae cum ita sint: nulla nos ratio defendere poterit: ne non indigni videamur laudibus eloquentiae: si hoc nobis negligenter opus: ex quo tamen oratoriae facultatis percipiamus: quantum ex eo percipi potest: quod nullum ne Cicerone quidem: Cicerone ipse testatur esse praestantius. Postremo bicliber est: quod quantum nobis placuerit: tantum nos proficisse sciamus & quemadmodum Cicero voluit in huiusmodi libri dignitate suam de dicendo iudicium praedicari: ita nos: quicquid de illo iudicauerimus: cruditionis nostrae testimonium esse putemus.

Finis Praefationis.